

5 Sztuka średniowiecza

NA CO BĘDĘ ZWRACAĆ UWAGĘ:

- jaką funkcję pełniła sztuka w średniowieczu,
- jakie są typowe cechy stylu romańskiego i gotyckiego w architekturze,
- czym charakteryzowały się dzieła sztuki średniowiecznej.

■ Ku chwale Boga

Sztuka średniowieczna miała silny związek z chrześcijaństwem. Jej głównym zadaniem było głoszenie chwały bożej, przybliżanie ludziom Biblii i wyjaśnianie zasad wiary. Dlatego ówczesni rzeźbiarze, malarze i pisarze tworzyli dzieła, których głównym tematem były historie i postaci znane z Pisma Świętego oraz żywoty świętych.

Sztuka średniowieczna miała nie tylko zachwycać pięknem, lecz także uczyć. Dzięki malowidłom i rzeźbom religijnym wierni, zazwyczaj niepiśmienni, mogli poznać treść Pisma Świętego. Takie dzieła nazywano po łacinie *biblia pauperum*, czyli Biblią dla ubogich.

CIEKAWOSTKA

Wiele średniowiecznych dzieł sztuki jest anonimowych. Oznacza to, że ich autorzy nie podpisali swoich prac. Artyści wierzyli bowiem, że tworzą na chwałę Boga, a nie dla osobistej sławy.

■ Średniowieczna architektura

Rozwój architektury w średniowieczu również wiązał się z religią. Oprócz zamków to właśnie kościoły i klasztory były największymi i najbardziej okazałymi budowlami tego okresu.

W X stuleciu w całej Europie zaczęto budować kościoły według zasad, które współcześnie nazywamy **stylem romańskim**. Powstawały tam masywne świątynie o grubych murach. Materiałem budowlanym był kamień. Z czasem styl budownictwa romańskiego przyjął się także w innych krajach chrześcijańskiej Europy, w tym w Polsce.

W połowie XII stulecia we Francji budowniczowie wprowadzili nowe elementy konstrukcji kościołów. Pozwoliło to na wznoszenie wysokich, strzelistych świątyń. Jako materiału budowlanego oprócz kamienia zaczęto używać też cegły. Ten nowy styl budownictwa został później nazwany **stylem gotyckim**. Styl ten upowszechnił się w Polsce w XIV stuleciu.

Największy rozwój budownictwa gotyckiego przypadł na XIII–XV wiek. Był to okres rozwoju miast. Oprócz kościołów budowano w nich ratusze, sukiennice, spichlerze, kamienice mieszczańskie.

Styl romański i gotycki

STYL ROMAŃSKI

Jednym z najcenniejszych zabytków architektury romańskiej w Polsce jest kamienny kościół w Tumie pod Łęczycą.

Sklepienie w świątyniach romańskich miało kształt podkowy. Przenosiło ciężar konstrukcji na ściany, dlatego mury budowli musiały być bardzo grube.

Małe okna umożliwiały skuteczną obronę w razie ataku nieprzyjaciela. Wpuszczały jednak do środka niewiele światła, dlatego wnętrze budowli tonęło w półmroku.

Wieże pełniły funkcję obronną i obserwacyjną.

Łuki romańskie miały kształt półkola.

Grube mury dźwigały cały ciężar masywnej konstrukcji. Zapewniały także bezpieczeństwo ludziom zgromadzonym wewnątrz świątyni w razie ataku wroga.

Portal, czyli obramowanie drzwi, zdobiły kolumny oraz płasko-rzeźby.

Apsyda to pomieszczenie, które przylegało do kościoła. Często umieszczano w niej dodatkowy ołtarz.

STYL GOTYCKI

Do najpiękniejszych zabytków gotyckich na świecie należy paryska katedra Notre Dame [czytaj: notr dam] we Francji.

Sklepienie w świątyniach gotyckich przenosiło ciężar konstrukcji na liczne filary i przypory. Dzięki temu gruba ściana była zbędna, co umożliwiało zastosowanie wielkich okien.

PRACA Z INFOGRAFIKĄ

1. Odpowiedz, czym różniły się kościoły romańskie od gotyckich.
2. Wskaż elementy architektoniczne, które pełniły funkcje obronne.
- ★ 3. Odszukaj w Twojej okolicy budowlę romańską lub gotycką. Zapisz w zeszycie, jakie były cechy charakterystyczne dla stylu, w którym została ona wzniesiona.

Łuki oporowe przenosiły ciężar budowli na **przypory**. Mury nie musiały być więc tak grube jak w świątyniach romańskich.

Witraże przedstawiały wzory roślinne lub sceny z Biblii. Wykonywano je z kawałków barwnego szkła. Przenikające przez nie światło tworzyło we wnętrzu kościoła wyjątkową atmosferę.

Wysokie wieże charakterystyczne dla świątyni gotyckich symbolizowały dążenie człowieka do spotkania z Bogiem.

Rozeta to okrągłe okno umieszczane nad wejściem do świątyni. Stanowiła charakterystyczny element kościołów gotyckich.

Portal był bogato zdobiony płaskorzeźbami. Często przedstawiały one postaci świętych i sceny biblijne.

Wysokie okna były o wiele większe niż w świątyniach romańskich. Stosowano w nich charakterystyczny ostry łuk.

■ Sztuka epoki średniowiecza

Zabytki sztuki średniowiecznej to nie tylko monumentalne budowle, lecz także dzieła ówczesnych złotników, malarzy czy rzeźbiarzy.

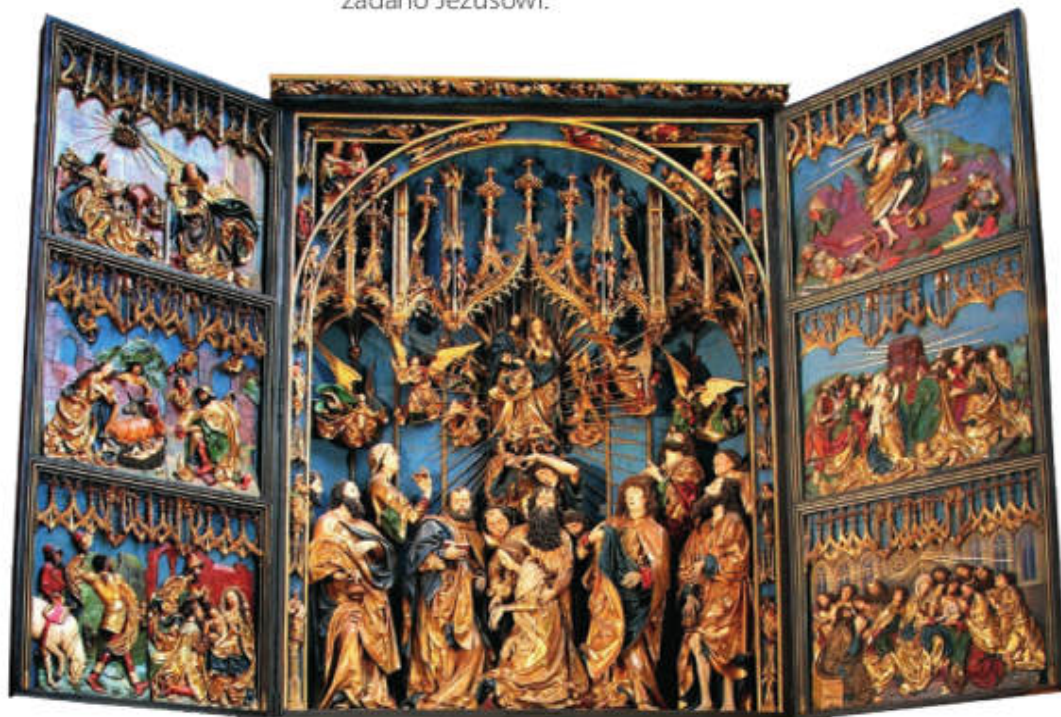
Relikwiarz świętego Zygmunta pochodzi z XIV wieku. Wykonane głównie ze srebra popiersie jest jednym z największych dzieł średniowiecznych złotników na ziemiach polskich. Można je podziwiać w Muzeum Diecezjalnym w Płocku.

Ołtarz franciszkański z Torunia powstał w drugiej połowie XIV wieku. Jedno z umieszczonych w nim malowideł ukazuje moment otrzymania przez świętego Franciszka stygmatów, czyli ran odpowiadających tym, które zadano Jezusowi.

Miniatury zdobiące średniowieczne księgi były wykonywane ręcznie i często stanowią małe dzieła sztuki. Oprócz ozdobnych inicjałów na stronach ksiąg umieszczano nieraz skomplikowane ilustracje.

Ołtarz Wita Stwosza z kościoła Mariackiego w Krakowie powstał w drugiej połowie XV wieku. Dzieło składa się z ponad dwustu drewnianych rzeźb i płaskorzeźb. Największe figury mają ponad dwa metry wysokości. Główną sceną ołtarza jest Zaśnięcie Marii Panny.

? Co jest tematem sceny głównej ołtarza Wita Stwosza?

Zabytki średniowieczne w Polsce

W średniowieczu powstało w Polsce wiele budynków zarówno romańskich, jak i gotyckich. Były wśród nich między innymi zamki, kościoły, ratusze czy kamienice. Ponadto powstały wówczas lub zostały sprowadzone do Polski liczne dzieła sztuki. Niestety, wiele z tych obiektów zostało zniszczonych w wyniku pożarów i wojen. Przykładowo duża część dzieł sztuki została wywieziona z Polski po najeździe szwedzkim w XVII wieku. Do dziś można jednak podziwiać zachowane kościoły romańskie, na przykład rotundę świętego Prokopa w Strzelnie. Zdecydowanie więcej jest w naszym kraju ceglanych budowli gotyckich. Należą do nich liczne zamki, kościoły i zabytki architektury mieszczańskiej. Wiele ze średniowiecznych kościołów do dziś pełni swoją funkcję.

Bazylika Mariacka w Gdańsku to największy na świecie kościół gotycki wykonany z cegły. Jego budowa trwała ponad 150 lat, do połowy XIV do początku XVI wieku. Obecnie świątynia jest katedrą diecezji gdańskiej.

? Których kościołów – romańskich czy gotyckich – zachowało się do dziś w Polsce więcej?

PODSUMOWANIE TEMATU

TO JUŻ WIEM

1. Rozwój sztuki średniowiecznej był silnie związany z chrześcijaństwem. Jej głównym zadaniem było głoszenie chwały bożej i przybliżanie ludziom zasad wiary.
2. W średniowieczu wykształciły się kolejno dwa style architektoniczne. Styl romański charakteryzował się masywnymi konstrukcjami o grubych murach i małych oknach. Późniejszy styl – gotycki – reprezentują strzeliste budowle o cieńszych murach z dużymi oknami.
3. W średniowieczu tworzone były dzieła malarskie, rzeźby i ozdobne miniatury. Rozwijała się także sztuka złotnicza. Większość dzieł przedstawiała motywy religijne, postaci świętych i sceny z Biblii.

SPRAWDŹ SIĘ

1. Powiedz, jakie były główne zadania sztuki w okresie średniowiecza.
2. Wymień charakterystyczne cechy stylu romańskiego w architekturze.
3. Wymień dziedziny sztuki, które rozwijały się w średniowieczu.
- ★ 4. Zgromadź informacje na temat znajdującego się w Polsce średniowiecznego obrazu *Sąd Ostateczny* autorstwa Hansa Memlinga. Ustal, kiedy powstało to dzieło i w którym mieście jest przechowywane.
5. **Miniprojekt**
Działając w kilkuosobowych zespołach, przedstawcie znajdujące się w Polsce średniowieczne zabytki. Każda z grup opracuje jeden z obiektów. Mogą to być na przykład budowle czy obrazy. Zamieście wybrany zabytek na plakacie. Postarajcie się, aby znalazły się na nim najważniejsze informacje o opisywanym obiekcie.